

Waar is hier de nooduitgang?

Onderzoek naar brandveiligheid bij winkelketens

1	Inleiding en opzet van het onderzoek	3
1.1	Inleiding	3
1.2	Opzet van het onderzoek	3
2	Brandveiligheid	4
2.1	Bevindingen	4
2.2	Bevindingen brandveiligheid winkelketens per onderzocht aspect	5
2.2.1	Vluchtwegaanduidingen	5
2.2.2	Nooduitgangen	6
2.2.3	Blusmiddelen.....	9
2.2.4	Overige bevindingen	9
2.3	Bevindingen per gemeente	11
3	Conclusies	13
3.1	Conclusies	13

1 Inleiding en opzet van het onderzoek

1.1 Inleiding

De VROM-Inspectie is belast met het toezicht op de naleving van de VROM-regelgeving. Een onderdeel van dit toezicht betreft toezicht op de uitvoering van de bouwregelgeving bij bestaande gebouwen.

De VROM-Inspectie heeft in de laatste week van november en eerste week van december een onderzoek uitgevoerd bij een 15 tal winkelketens (in totaal 43 winkels). Het betreft warenhuizen, kledingzaken, speelgoedwinkels, boekwinkels, cd winkels en elektronikawinkels. De winkelketens hebben een relatie met de voorkeuren van het winkelend publiek, dat in de maanden november en december sinterklaas- en kerstcadeaus aanschaft. Er is onderzoek gedaan in drie grote steden in het midden van het land. Het betreft twee grote steden met een 'oud' stadshart en één stad met een relatief nieuw stadshart.

1.2 Opzet van het onderzoek

Het betreft een regionaal project van de VROM-Inspectie regio Noord-West

Bij het onderzoek is uitgegaan van de vooronderstelling dat de brandveiligheid mogelijk extra onder druk staat in de voor de detailhandel drukke maanden. Winkelketens hebben dan te maken met extra omzet, extra aanvoer van materiaal en extra klanten in de winkels. Het commerciële belang van winkels om zoveel mogelijk aan de vraag van de klant te voldoen conflicteert dan mogelijk met (brand) veiligheidsbelangen. De winkelruimtes en opslagruimtes zijn tenslotte beperkt en juist in deze periode is er sprake van extra omzet en aanvoer van goederen.

Het onderzoek bestond uit een onaangekondigd bezoek aan de winkel. In de winkel is gecontroleerd op een vijftal aspecten, die alle direct gerelateerd zijn aan de mogelijkheid tot vluchten voor de klanten bij een calamiteit .

1. Zijn er voldoende (goed zichtbare) vluchtwegaanduidingen?
2. Branden alle vluchtwegaanduidingen?
3. Zijn nooduitgangen zonder sleutel of ander los hulpmiddel te openen?
4. Worden de vluchtwegen vrijgehouden?
5. Zijn de blusmiddelen goedgekeurd?

Waar bij de uitvoering van het onderzoek op locatie bleek dat andere dan deze vijf aspecten een sterke (negatieve) invloed hadden op de vluchtmogelijkheden is dit in de beoordeling meegenomen.

Er is bewust gekozen voor slechts een beperkt aantal onderzoeksvragen. Hierdoor kon het onderzoek als een zogenaamde quick scan worden uitgevoerd, wat in de praktijk betekende dat een team van twee inspecteurs in anderhalve dag de 43 winkels in drie gemeenten heeft onderzocht.

2 Brandveiligheid

2.1 Bevindingen

Iedereen in Nederland bezoekt af en toe winkels. Vaak zal de indeling van de winkel (globaal) bekend zijn bij de bezoeker. In geval van een calamiteit moet de bezoeker van de winkel veilig naar buiten kunnen vluchten. In winkels (met name in oude binnensteden) wordt de klant niet zelden via onbekend terrein aan de achterzijde van de winkel naar buiten verwezen. Het is voor het winkelend publiek dan ook van groot belang dat zij duidelijk kan zien in welke richting gevlucht moet worden. Daarnaast is het natuurlijk van belang dat de bezoeker van een winkel in zijn vlucht geen obstakels aantreft en veilig buiten komt.

De onderzoekers hebben zich staande in het midden van een winkel steeds voorgesteld hoe zij moesten handelen als er een brand in de winkel zou uitbreken, die het onmogelijk maakt om de reguliere in- of uitgang te gebruiken. In winkels is zoals ook al in de inleiding is gesteld steeds sprake van een belangenconflict tussen de commerciële belangen van de winkel en de beveiliging tegen diefstal en de veiligheid om te vluchten. Uit dit onderzoek blijkt dat dit belangenconflict in de praktijk regelmatig tot onveilige situaties leidt.

Bij de zoektocht naar een veilige vluchtweg begint het in de winkel met de vluchtwegaanduidingen. Deze moeten goed zichtbaar zijn en (niet onbelangrijk) in de juiste richting wijzen. Veel winkels hebben dit aspect op orde, maar in nog teveel winkels zal een argeloze bezoeker zich bij een calamiteit toch vertwijfeld afvragen waar hij een veilig heenkomen kan zoeken. Displays en reclame onttrekken de vluchtwegaanduiding nogal eens aan het zicht. Soms zijn er gewoon te weinig vluchtwegaanduidingen aanwezig of zijn ze door een defecte verlichting onvoldoende zichtbaar.

Alle onderzochte winkels hebben een tweede vluchtweg. Het is voor winkeliers van belang om aan de winkelzijde deze deuren vrij van obstakels te houden. Tijdens het onderzoek is het meermalen voorgekomen dat de bedrijfsleider eerst de winkelwaar voor de nooduitgang moest weghalen alvorens er verder kon worden 'gevlucht'. Achter de nooduitgang die in de winkel zichtbaar is, blijkt het niet altijd eenvoudig om een weg naar buiten te vinden. De vluchtwegaanduidingen achter de deur zijn minstens zo belangrijk als de vluchtwegaanduidingen in de winkelruimte zelf. De indeling van de winkel is vaak wel bekend, maar eenmaal achter de vluchtdeur van de winkel is de klant op onbekend terrein en kan hij alleen veilig vluchten als hem de weg wordt gewezen door goed verlichte vluchtwegaanduidingen.

Tijdens de 'vlucht' achter de winkelruimte zijn de onderzoekers te vaak op obstakels gestuit die bij een calamiteit voor vervelende verrassingen kunnen zorgen. Bij een echte brand of calamiteit is er geen weg terug. De vluchtweg blijkt in ongeveer de helft van de gevallen geheel of gedeeltelijk geblokkeerd door obstakels die niet in een vluchtweg thuishoren. Als de vluchtdeur naar buiten eenmaal gevonden is en de spreekwoordelijke redding nabij is, bleek in enkele gevallen dat deze deur niet of slechts met moeite te openen was.

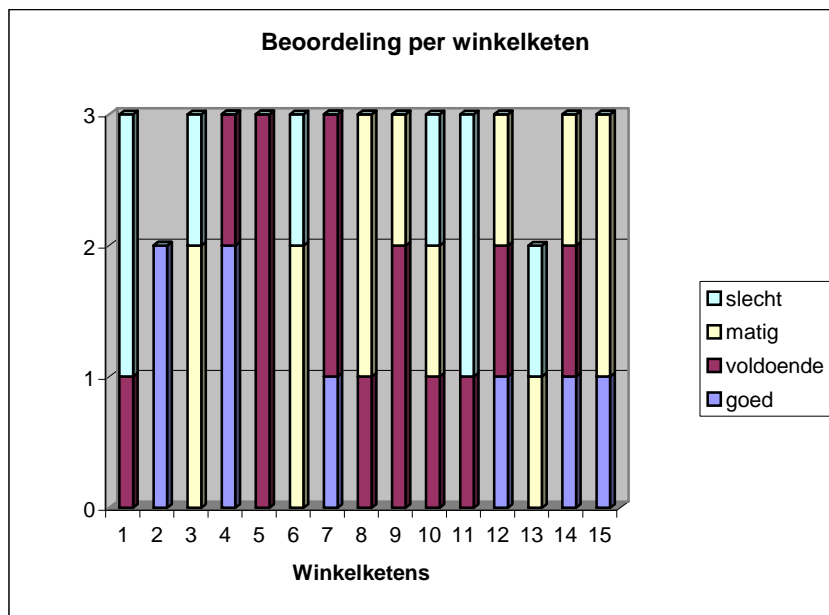
Al met al kan gesteld worden dat uit dit oriënterend onderzoek geen rooskleurig beeld van de vluchtmogelijkheden uit winkels blijkt. Winkeliers zijn in veel gevallen te slordig als het gaat om het vrijhouden van vluchtwegen. Bovendien worden vluchtwegen vaak onduidelijk aangegeven. Er is duidelijk sprake van onvoldoende brandveiligheidsbewustzijn bij winkeliers en hun personeel.

2.2 Bevindingen brandveiligheid winkelketens per onderzocht aspect

Er zijn aanzienlijke verschillen geconstateerd in de aandacht voor brandveiligheid bij de 15 onderzochte winkelketens. Er waren winkelketens waar geen of slechts enkele ondergeschikte tekortkomingen werden geconstateerd. Er waren daarentegen ook winkelketens waar veel tekortkomingen voorkwamen en geen enkele van de drie onderzochte winkels een voldoende 'scorede'.

In onderstaande grafiek is een kwalitatief oordeel per winkelketen weergegeven. Hierbij moet worden opgemerkt dat het slechts het oordeel over de (drie) onderzochte winkels¹ betreft en niet een oordeel over gehele keten, daarvoor was deze steekproef te klein van omvang om statistisch verantwoorde uitspraken te kunnen doen.

2.2.1 Vluchtwegaanduidingen

In een winkel moeten de nooduitgangen door middel van vluchtwegaanduidingen zijn aangegeven. De VROM-Inspectie heeft in de onderzochte winkels steeds gekeken of vluchtwegaanduidingen zichtbaar waren en of deze de juiste richting aangaven. Vanuit elk willekeurig punt in een winkel moet een vluchtwegaanduiding zichtbaar zijn.

In de meeste winkels is dit het geval. Soms zijn de vluchtwegaanduidingen evenwel aan het oog onttrokken door displays en reclame in de winkel. Soms zijn er onvoldoende vluchtwegaanduidingen opgehangen. De VROM-Inspectie heeft in 12 gevallen geconstateerd dat er onvoldoende (zichtbare) vluchtwegaanduidingen waren. Opvallend is dat in één van de drie steden dit aspect in alle winkels in orde was.

In één winkel werd geconstateerd dat de nooduitgang met een vluchtwegaanduiding op slot was. Deze deur was bovendien grotendeels verborgen achter een container met papier. Door een personeelslid werd echter een andere deur als vluchtweg aangewezen. De (overigens niet-brandende) vluchtwegaanduiding wees evenwel niet naar deze deur. Wel was hier een sticker opgeplakt met de aanduiding "vluchtweg vrijhouden".

¹ Van twee winkelketens zijn slechts twee winkels onderzocht, omdat deze in één van de onderzochte steden niet vertegenwoordigd waren.

Achter een container verborgen, afgesloten nooduitgang

De vluchtwegaanduidingen moeten niet alleen zichtbaar zijn en de juiste richting opwijzen maar ook voorzien zijn van licht. In 14 winkels is geconstateerd dat 1 of meer van de vluchtwegaanduidingen niet verlicht waren.

2.2.2 Nooduitgangen

De nooduitgangen van de 43 onderzochte winkels zijn op twee aspecten beoordeeld. Allereerst moeten nooduitgangen zonder sleutel of andere hulpmiddelen te openen zijn. Het tweede aspect waarop de nooduitgangen zijn beoordeeld, is of de vluchtweg vrij van obstakels is en of via de nooduitgang de openbare weg te bereiken is.

In winkels zijn nooduitgangen in verband met het voorkomen van winkeldiefstal vaak aangesloten op een (diefstal)alarm. Allereerst is het natuurlijk van belang dat de nooduitgang aan de winkelzijde vrij is. Minstens zo belangrijk is dat er achter de deur (als deze niet rechtstreeks naar buiten leidt) ook sprake is van een vrije vluchtweg. Soms leidt de vluchtweg naar een gezamenlijke vluchtgang. De vluchtgang wordt dan door meerdere winkels gebruikt. In enkele gevallen bleek dat de gezamenlijke vluchtweg was geblokkeerd.

In 6 winkels was de nooduitgang niet zonder sleutel of ander los hulpmiddel te openen. Er wordt bijvoorbeeld soms gebruik gemaakt van een dubbele beveiliging. De deur is dan alleen te openen door middel van een gewone ontgrendeling (pushbar) in combinatie met een alarmknop.

Nooduitgang met pushbar (incl. Engelse tekst) en ontgrendelingsknop

In 24 van de 43 winkels die zijn bezocht, zijn op één of meerdere vluchtroutes obstakels in de vluchtroute aangetroffen. In enkele gevallen was de doorgang zelfs volledig geblokkeerd. De obstakels zijn vaak dozen, rolcontainers, schoonmaakmateriaal etc.

In een warenhuis waar de vluchtweg door een magazijn voerde, bevond zich in deze vluchtweg op 'ooghoogte' een metalen rail voor het transport van kleding.

Ook werd op meerdere plaatsen gesignaleerd dat vluchtdeuren met een extra sluitbalk zijn afgesloten om het inbraakrisico te reduceren. Slechts in één winkel bleek deze balk tijdens openingstijden te worden verwijderd.

Opslag voor en een extra sluitbalk op de nooduitgang

Opslag van goederen in de winkel voor de nooduitgang

In een net geopend winkelpand is de winkel in orde. De doorgang vanuit de winkel naar een binnengang is goed bereikbaar. De winkel is aan de achterzijde aangesloten op een overdekte laad- en los straat die tevens dienst doet als vluchtroute voor meerdere winkels. Aan het einde van deze gang wordt de nooduitgang door bouwmaterialen versperd.

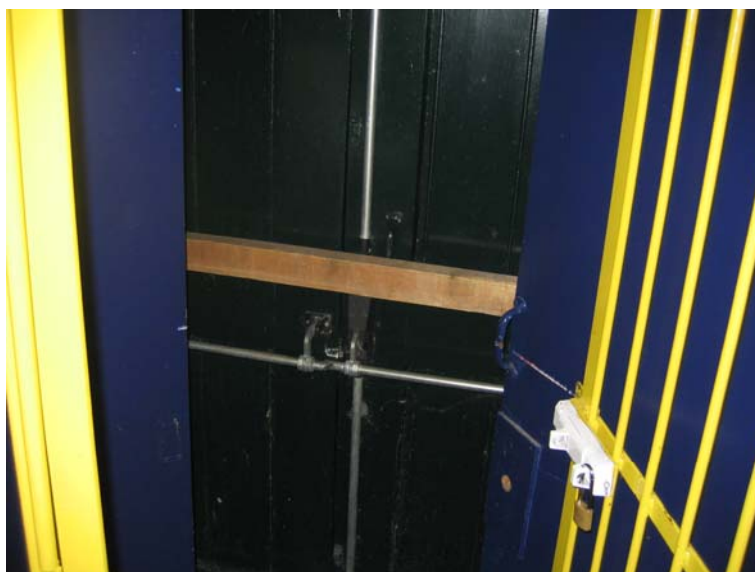

Bouwmaterialen voor de nooduitgang

In een kledingwinkel gaat de nooduitgang vanuit de winkel prima open. De gang die op deze nooddeur is aangesloten leidt naar een buitendeur. De deur is zonder sleutel te openen maar aan de achterzijde van de deur is veel kartonafval neergezet. De deur gaat hierdoor maar een klein stukje open.

In de kelder van een boekenwinkel treffen onderzoekers de volgende situatie aan: Via de vluchtwegaanduiding wordt verwezen naar het magazijn. Via het magazijn (dat niet vrij is van obstakels) wordt verwezen naar een hekwerk. Het hekwerk is vanwege de opslag in het magazijn niet volledig te openen. Achter het hekwerk zijn op korte afstand achter elkaar (ca 1 meter) nog twee deuren. De eerste deur kan vanwege het niet te openen hekwerk ook maar beperkt open. De deur erachter, die uitkomt op de openbare weg, is bovendien door middel van een balk geblokkeerd.

Een hek, een deur en weer een deur (met sluitbalk)

In een winkel voor elektronica is de nooddeur vanuit de winkelzijde vrij van obstakels. Als de deur geopend wordt vallen plastic dozen die aan de andere zijde van de nooduitgang tegen de deur opgestapeld staan om. De vluchtweg ligt nu bezaaid met plastic dozen.

2.2.3 Blusmiddelen

De VROM-Inspectie heeft bekeken of er in de winkels blusmiddelen aanwezig zijn en of deze blusmiddelen (niet langer dan een jaar geleden) goedgekeurd zijn.

In alle onderzochte winkels waren blusmiddelen aanwezig (brandslanghaspels, minihaspels, handblusmiddelen). In 6 winkels waren de blusmiddelen niet (recent) goedgekeurd, dan wel waren ze geheel of gedeeltelijk afgekeurd en daarna niet vervangen.

2.2.4 Overige bevindingen

Bij de oordeelsvorming is - zoals eerder aangegeven - ook rekening gehouden met andere tekortkomingen dan die welke betrekking hadden op de vijf onderzoeksitems en die tijdens de controles werden geconstateerd en die van directe invloed zijn op de vluchtmogelijkheden van de klanten. In een aantal gevallen leidde dit daadwerkelijk tot het benedenwaarts bijstellen van het oordeel.

Zo werd in een boekwinkel een stookruimte aangetroffen, die door het in geopende stand vastzetten van een deur in open verbinding stond met een vluchtweg. Deze stookruimte werd bovendien als opslagruimte gebruikt, hetgeen op grond van de regelgeving niet is toegestaan.

In dezelfde winkel voerde een tweede vluchtweg naar de hal van de naastgelegen bibliotheek. Daar deze bibliotheek niet dezelfde openingstijden heeft, kan het voorkomen dat klanten vluchten en vervolgens opgesloten raken in die hal, omdat alle uitgangen afgesloten zijn.

Het vastzetten van brandwerende, zelfsluitende deuren werd overigens in meer winkels gesignaleerd.

Vastgezette brandwerende deur

In een grote boekwinkel bleek de vluchtroute van de hoger gelegen verdiepingen via een trappenhuis op de begane grond weer in de winkel uit te komen.

Ook is bij een winkel geconstateerd dat een nooduitgang niet naar de openbare weg voerde, maar eindigde in de tuin. Deze tuin was evenwel diep genoeg om langere tijd veilig te zijn.

In een speelgoedwinkel waren de zelfsluitende, brandwerende deuren op de tweede verdieping geblokkeerd door een stapel dozen met speelgoed.

In een noodtrappenhuis van een elektronicaketen bleek in het geheel geen verlichting aanwezig te zijn: het was er aardedonker.

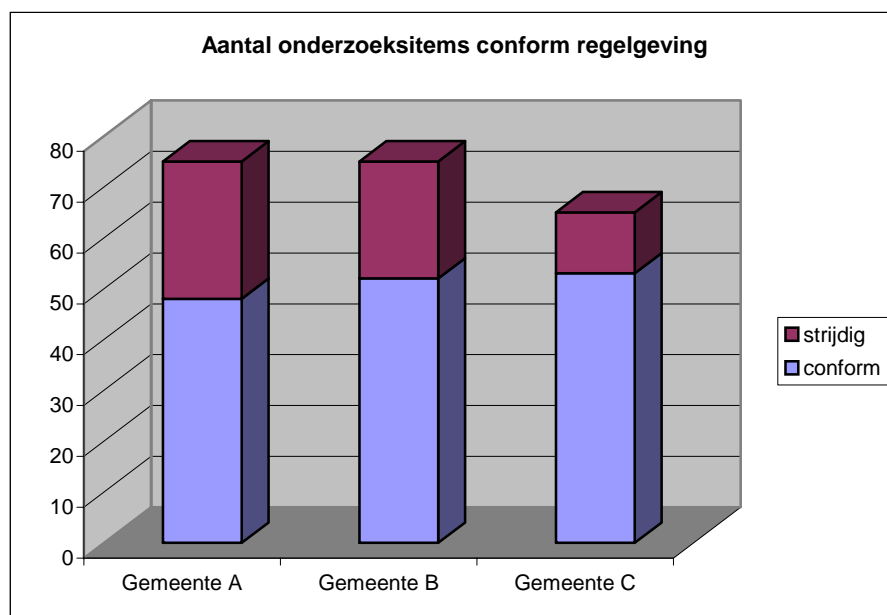
In een warenhuis waren de deurdrangers van de zelfsluitende, brandwerende deuren van het belangrijkste vluchtrappenhuis op meerdere verdiepingen onklaar gemaakt, als gevolg waarvan deze deuren permanent geopend waren.

Brandwerende deuren met onklaar gemaakte drangers

2.3 Bevindingen per gemeente

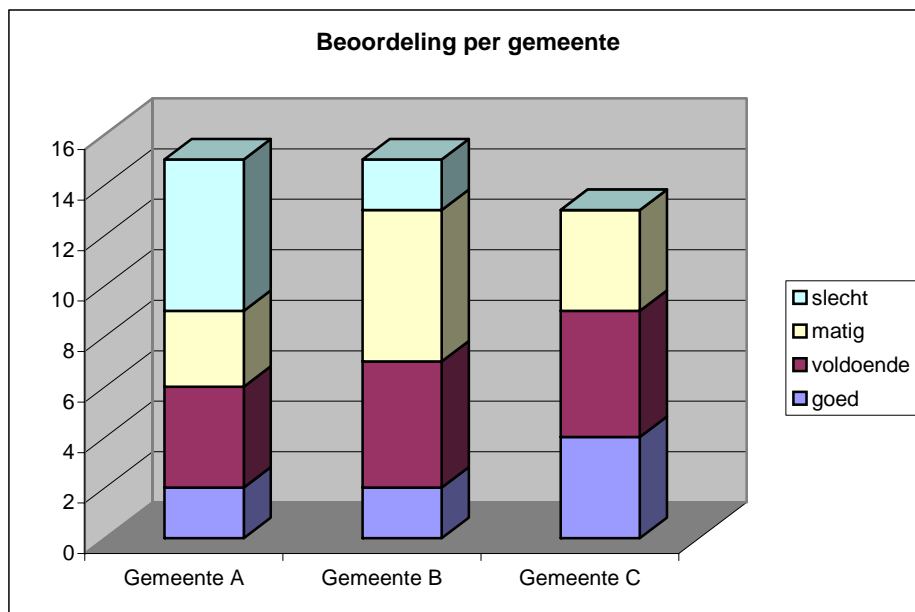
In de onderzoeksuitkomsten gerangschikt naar gemeenten blijken flinke verschillen te bestaan. Zoals mocht worden verwacht zijn in de gemeente met het nieuwe stadshart (gemeente C) aanzienlijk minder tekortkomingen aangetroffen dan in de twee gemeenten met een oude stadskern.

Bij de opzet van het nieuwe stadshart was duidelijk rekening gehouden met het realiseren van goede vluchtwegen. Ook met het aanbrengen van vluchtwegaanduidingen is vanaf de eerste inrichting van de winkels waarschijnlijk rekening gehouden. Opmerkelijk is wel dat juist in deze gemeente veel gevallen werden geconstateerd waarbij de vluchtwegen onvoldoende vrij werden gehouden.

Ook tussen de gemeenten met een oude stadskern (gemeenten A en B) zijn onderling verschillen waarneembaar. In één gemeente werden aanzienlijk meer winkels met een oordeel 'slecht' gekwalificeerd. Dit is met name terug te voeren tot het gegeven dat hier aanzienlijk meer gevallen zijn geconstateerd waar de nooduitgang niet op de voorgeschreven wijze (eenvoudig) te openen was.

Hoewel dit geen deel uitmaakte van het onderzoek bestaat de indruk dat in de gemeente waar meer 'slechte' winkels voorkwamen, de brandweer minder vaak bij de winkels controleert op brandveiligheidsaspecten. Dit kon worden opgemaakt uit opmerkingen die door medewerkers van de winkelketens hierover werden gemaakt. Overigens hebben bedrijven natuurlijk altijd een eigen verantwoordelijkheid voor wat betreft de brandveiligheid van hun winkels. In een recente wijziging van de Woningwet is deze zogenaamde zorgplicht nog eens extra benadrukt.

3 Conclusies

De vooronderstelling dat de brandveiligheid mogelijk extra onder druk staat in de voor de detailhandel drukke maanden, omdat winkelketens dan te maken hebben met extra omzet, extra aanvoer van materiaal en extra klanten in de winkels is uitgekomen. In meerdere gevallen waarin tekortkomingen werden geconstateerd werd door de betrokken bedrijfsleiders aangegeven, dat er zo veel aanvoer van producten was en dat het zo druk was, dat men geen tijd had om alles tijdig op te ruimen. Deze tekortkomingen betroffen dan meestal onzichtbare vluchtwegaanduidingen als gevolg van displays en opslag van materialen in de vluchtweg. Ook werd in een aantal gevallen de zaak omgedraaid door te stellen dat dit de verkeerde periode was voor het onderzoek, omdat het nu te druk was om aandacht aan brandveiligheid te besteden. Men ging er daarmee gemakshalve aan voorbij dat juist in een volle winkel met veel klanten de kans op een calamiteit het grootst is.

Er zijn evenwel ook een groot aantal tekortkomingen gesignaleerd die een meer structureel karakter hebben, zoals afgesloten nooduitgangen, ontbrekende vluchtwegaanduidingen en niet gekeurde blusmiddelen. Dit toont aan dat risicovolle situaties niet alleen in de periode rond de feestdagen voorkomen, maar van structurele aard zijn.

Omdat er sprake is van een oriënterend onderzoek in slechts drie steden zijn er geen verantwoorde uitspraken te doen over de brandveiligheid van specifieke winkelketens. De winkelketens die in alle drie steden als 'goed' of 'voldoende' zijn beoordeeld zijn de Bijenkorf (twee winkels onderzocht), C&A, Free Record Shop en Douglas parfumerie. Er waren echter ook drie winkelketens die in geen enkele onderzochte winkel een 'voldoende' scoorden en twee winkelketens die bij twee van de drie onderzochte winkels 'slecht' scoorden

De variatie in de scores per winkelketen lijkt er voorts op te duiden dat de centrale organisatie van de ketens meestal weinig of geen invloed heeft op de brandveiligheid. Slechts bij enkele grotere ketens werd aangegeven dat er centrale richtlijnen zijn waar mee gewerkt wordt.

De VROM-Inspectie zal de uitkomsten van het onderzoek communiceren met de betrokken winkelketens en de drie gemeenten.

De VROM-Inspectie beraadt zich nog of een vergelijkend onderzoek naar brandveiligheid van winkelketens landelijk moet worden opgepakt.

3.1 Conclusies

- In 12 van de 43 winkels zijn er onvoldoende vluchtwegaanduidingen.
- In 14 van de 43 winkels zijn de vluchtwegaanduidingen niet verlicht.
- In 6 van de 43 winkels kon de nooduitgang niet geopend worden zonder hulpmiddelen.
- Bij 23 winkels is de nooduitgang niet vrij van obstakels en kan bij een calamiteit niet veilig worden gevlucht.
- Alle winkels hebben blusvoorzieningen, maar in 6 situaties bleek dat de blusmiddelen niet (recent) zijn (goed)gekeurd.

Meer informatie

Dit is een publicatie van het Ministerie van VROM

VROM-Inspectie

Regio Noord-West

Bezoekadres : Kennemerplein 6-8

Postadres : Postbus 1006, 2001BA Haarlem

www.vrom.nl

Publicatiedatum: december 2007